

Pirkanmaan talous

TOIMIALOJEN NYKYTILA JA NÄKYMÄT

2009

Taantuma ei kaada Pirkanmaata

Monipuolinen toimialarakenne ja innovaatioympäristö luovat uskoa tulevaan

Sisältö

- 2** Taantuma ei kaada Pirkanmaata
- 4** "Laatu, luovuus ja luotettavuus"
- 6** Työmarkkinatilanne Pirkanmaalla
- 8** Teknologiateollisuus
- 9** Metsäteollisuus
- 10** Kemikaalien, kumi- ja muovi-
tuotteiden valmistus
- 11** Rakentaminen
- 12** Kauppa
- 13** Muut palvelut
- 14** Elintarviketeollisuus
Tevanake
- 15** Informaatio ja viestintä
Liikenne
- 16** Majoitus- ja ravitsemisala
Hyvinvointipalvelut
- 17** Tutkimus- ja tuotekehitystoiminta
- 18** Kuntatalous

www.pirkanmaantalous.fi

TOIMIALALUOKITUS TOL 2008

Katsauksen liikevaihto-, vienti- ja palkkasummatiedot perustuvat Tilastokeskuksen Asiakaskoh-
taisen Suhdannepalvelun toimittamiin tietoihin.
Pääasiallisena lähteenä käytetään Verohallinnon
maksuvalvonta -aineistoa, joka kattaa kaikki alv-
velvolliset yritykset ja säännöllisesti palkkaa mak-
savat työnantajat. Laskenta tehdään toimipaikka-
tasolla.

Katsauksen uusimmat tiedot ovat vuoden 2009
maaliskuulta (liikevaihto ja vienti) ja palkkasum-
man osalta huhtikuulta 2009.

Toimialat perustuvat vuoden 2009 alusta käyttöön
otettuun Toimialaluokitus 2008:een (TOL 2008).
Katsauksen liikevaihto-, vienti- ja palkkasummatie-
dot on päivitetty TOL 2008 mukaisiksi vuodesta
2000.

Merkittävimmät muutokset aikaisempaan toimi-
alaluokitukseen (TOL 2002)

- uusi toimiala Informaatio ja viestintä (J)
- aikaisempaa laajempi toimiala Metallit
(toimialat 24-30), joka kattaa metallien
jalostuksen, metallituotteiden, koneiden ja
laitteiden valmistuksen sekä elektroniikka-
teollisuuden. Talouskatsauksessa tästä toimi-
alasta käytetään nimitystä Teknologiateollisuus.

Pirkanmaan kehitys on ollut
2000-luvulla erittäin nopeaa.
Väestö, työpaikat ja tuotanto
ovat kasvaneet Suomen kärki-
vauhtia. Vuonna 2008 alkanut
maailman talouden taantuma
on vaikuttanut kuitenkin myös
Pirkanmaan talouteen. Vienti-
markkinoiden pysähtyminen ja
kiristynyt kansainvälinen kilpailu
ovat heikentäneet maakunnan
talouden perustaa.

Pirkanmaa on teollisuuden maakunta. Kuten
koko Suomessa, myös Pirkanmaalla kasvu on pe-
rustunut vientiteollisuuden hyvään kehitykseen
ja toisaalta kotitalouksien korkeaan kulutukseen.
Viennistä riippuvilla toimialoilla muutos on ollut
voimakasta. Teollisuuden liikevaihdosta 56 pro-
senttia tulee viennistä.

Teknologiateollisuuden vienti putosi vuoden
2009 ensimmäisen neljänneksen aikana 36 pro-
senttia. Koko teollisuuden liikevaihto supistui
samaa aikaan 27 prosenttia edellisvuoden
vastaavasta ajankohdasta. Teollisuuden osuus
koko Pirkanmaan liikevaihdosta on 44 prosenttia,
joten sen menestyminen on alueen elinehto.
Teollisuuden kysynnän heikkeneminen heijastuu
alueen työllisyyteen. Etenkin nuorisotyöttömyys
on kasvanut jyrkästi.

Alkuvuonna 2009 vähittäiskaupan pudotus jäi
vain kolmeen prosenttiin. Palvelualalla liikevaihto
jopa hieman kasvoi vuoden 2009 alkupuolella.
Yksityisten palvelujen osuus on Pirkanmaan koko
liikevaihdosta noin 16 prosenttia.

Vielä vuonna 2008 Pirkanmaan yritysten liike-
vaihto jatkoi kasvuaan lähes kaikilla toimialoilla,
kaikkiaan viisi prosenttia vuodesta 2007. Taan-
tuma alkoi näkyä liikevaihdon pienenemisenä

selkeästi vasta vuoden 2009 ensimmäisellä
neljänneksellä, jolloin liikevaihto supistui 16 pro-
senttia.

YRITYKSET LUOTTAVAT TULEVAISUUTEEN

Koko maata koskevan talouden taantuman
odotetaan saavuttavan pohjakosketuksen vuoden
2010 aikana. Kuluvin syksyn aikana tilanne heik-
kenee vielä monilla alueilla. Työttömyyden arvioi-
daan kasvavan vielä vuonna 2010.

Pirkanmaalla luottamus tulevaisuuteen on silti
vankka. Tampereen kauppakamarin syyskuussa
2009 tekemän kyselyn mukaan lähes puolet
alueen teollisuusjohtajista uskoo tilauskannan
kääntyvän nousuun keväällä 2010.

Keskuskauppakamarin elokuussa 2009 julkaise-
man Alueiden kilpailukyky -selvityksen mukaan
tärkeimmäksi asiaksi nousussa yritykset näkevät
etenkin osaavan työvoiman saatavuuden.

UUDET TOIMIALAT NOUSUN VETUREINA

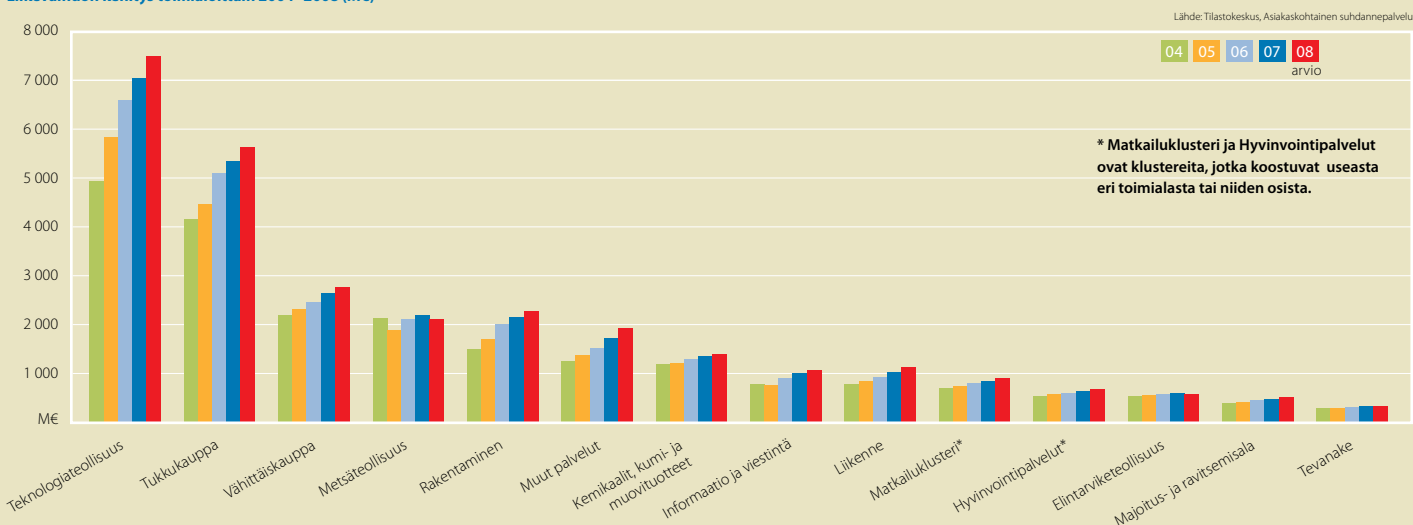
Pirkanmaan monipuolinen toimialarakenne
merkitsee hyviä valmiuksia sopeutua äkillisiin
muutoksiin. Kiristyneen globaalin kilpailun vuoksi
teollisuuden on kuitenkin suunnattava osaamis-
taan aiempaa enemmän uusiin teknologioihin,
palveluihin ja lopputuotteisiin.

Pirkanmaasta onkin teollisuuden ohella muodos-
tumassa modernien ja monipuolisten palveluiden
maakunta.

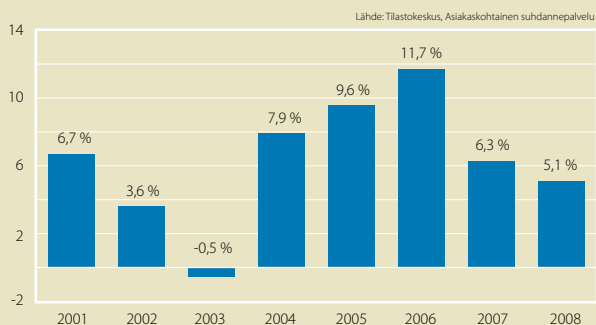
	2008	2007
LIKEVAIHTO Kaikki toimialat 2008 arvio	29 489 M€	28 066 M€
Liikevaihdon muutos	+ 5,1 %	+ 6,3 %
LIKEVAIHTO Teollisuus 2008 arvio	12 860 M€	12 463 M€
Teollisuuden liikevaihdon muutos	+ 3,2 %	+ 5,3 %
VIENTI Teollisuus	7 204 M€	6 938 M€
Teollisuuden viennin muutos	+ 3,8 %	+ 0,6 %

ASUKKAITA 31.7.2009	482 449	31.7.2008	476 631
TYÖLLISIÄ II/2009	227 000	2008	223 000
TYÖLLISYYSASTE II/2009	69,6 %	II/2008	69,9 %
ARVONLISÄYS/ASUKAS	32 448 M€	2006	30 418 M€
TOIMIPAIKKOJA 2007	31 225		

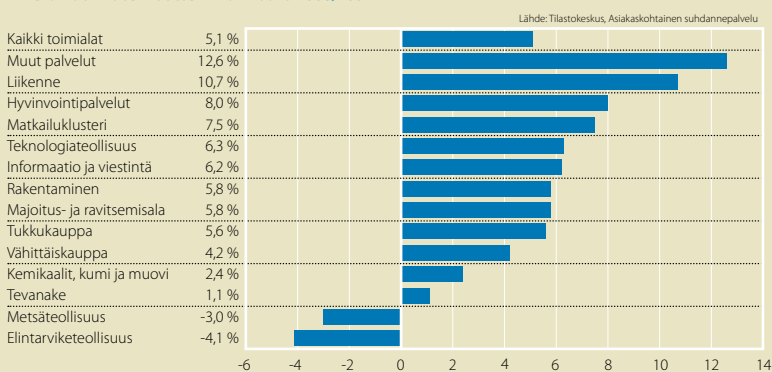
Liikevaihdon kehitys toimialoittain 2004–2008 (M€)

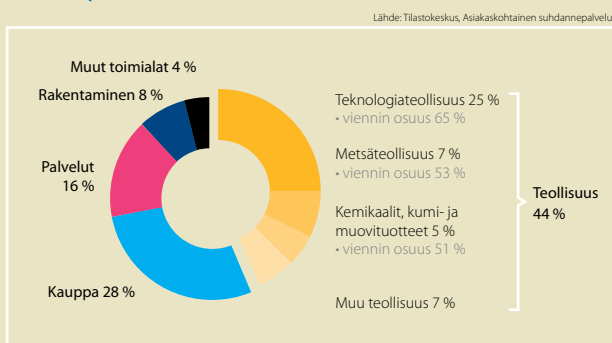
Liikevaihdon muutos Pirkanmaalla 2001–2008

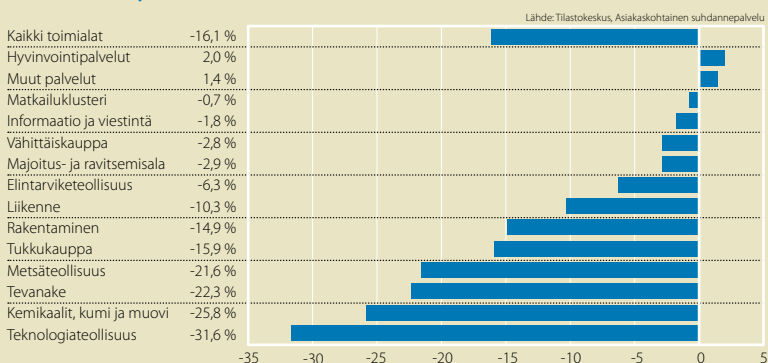
Liikevaihdon vuosimuutos Pirkanmaalla 2008/2007

Liikevaihto päätoimialoittain Pirkanmaalla 2008

Liikevaihdon kehitys Pirkanmaalla Q1/2009–Q1/2008

Rakennemuutokseen vastataan yhteistyöllä

”Laatu, luovuus ja luotettavuus”

Kaija Holli, Timo Salli ja Riitta Varpe korostavat korkeakoulujen roolin tärkeyttä Pirkanmaan vetovoimaisuuden säilymisessä.

Vetovoimainen ja kasvava, vahvasti vientivetoisiin teknologiayrityksiin nojaava Pirkanmaa elää aikaa, jolloin tarvitaan näkemystä tulevaisuuden menestystekijöistä. Tampereen yliopiston uusi rehtori Kaija Holli, Pirkanmaan TE-keskuksen johtaja Riitta Varpe sekä Tampereen kauppakamarin puheenjohtaja, teknologiayritys Katsa Oy:n toimitusjohtaja Timo Salli istuivat saman pöydän ääreen keskustelemaan talousalueen tulevaisuudesta.

Timo Salli: Rakennemuutos on ollut teollisuudessa käynnissä jo yli kymmenen vuotta, meille se ei ole uusi asia. Kotimaisella kustannustasolla pitää koko ajan miettiä jalostusarvon kehittämistä, jotta voidaan kilpailla globaalisti. Muutama vuosi sitten kysyntä ylitti kaikessa tarjonnan. Nyt ollaan tilanteessa, jossa kaikilla on ylimääräistä kapasiteettia. Tilanne muuttui vuodessa.

Riitta Varpe: Pirkanmaa on perinteisesti vahvan ja monipuolisen puu- ja paperiteollisuuden sekä konepajateollisuuden aluetta. Kolmas tukijalka on ICT. Rakennemuutos alueemme teollisuudessa on tapahtunut evoluutiona vähitellen, kun yritysten toimintoja on siirtynyt ulkomaille. Globaali taantuma on nyt tehnyt evoluutiosta revoluution.

Kaija Holli: Pirkanmaan elinkeinorakenne on kuitenkin melko laajapohjainen. Toimintoja poistuu ja tilalle tulee jotakin muuta. Palvelut tietysti kasvavat, mutta eivät nekään loputtomasti. Meillä täytyy olla elinkeinopohjaa taustalla, jolla palveluitakin ostetaan.

KORKEAKOULUT MUKAAN ISOIHIN KYSYMYKSIIN

KH: Tiedemaailmassa on yhä vallalla käsitys, että yritysmaailma uhkaisi jotenkin tieteen vapautta. Yksi tieteen tehtävistä on synnyttää kauaskantaviakin ideoita, joita voidaan viedä käytäntöön. Tiedettä voidaan toki tehdä tieteen tekemisen vuoksi, mutta se voi johtaa sovelluksien kautta tuotteistukseen. Ajattelun laventaminen tapahtuu hitaasti. Nyt tuntuu, että uudempi sukupolvi on ennakkoluulottomampaa.

RV: Yliopistojen potentiaali pitäisi saada entistä paremmin käyttöön yhteiskunnallisten isojen haasteiden ratkaisemisessa. Ikääntyminen, ympäristö- ja energiakysymykset: miksei isoja haasteita koskevaan keskusteluun tuoda mukaan yliopistomaailmaa? Tämän kulttuurin luomiseen on nyt hyvä pohja yliopistouudistuksen ja monitieteellisen ajattelun vahvistumisen myötä.

”KOLMEN L:N OHJELMA”

RV: Kun talouden nousu lähtee jälleen liikkeelle, tulee pirkanmaalaisten kansainvälisesti toimivien pk-yritysten rooli kasvamaan selvästi. Teknologia-palvelut ovat eräs alue, johon tulee jatkossa panostaa. Valmistuksen oheen syntyvissä asiantuntijapalveluissa on potentiaalia. Asiakas-toimitajayhteistyötä pitää hakea julkisen ja yksityisen sektorin väliltä ja kehittää uusia konsepteja.

KH: Laatu on sekä Pirkanmaan että koko Suomen keskeinen kilpailutekijä. Esimerkiksi kansainväliset lääkeyritykset haluavat tehdä rokotetutkimuksia täällä, koska tutkimuksemme ovat maailman huippuja ja meillä on vahva maine maailmalla. Laatu on niin korkea, että osaamistamme ei voi kyseenalaistaa. Samaa vahvuutta voisi hyödyntää monella alalla.

RV: Laatu, luotettavuus ja luovuus. ”Kolmen L:n ohjelma” kuvaisi Pirkanmaata hyvin.

VETOVOIMAISUUS SÄILYY YHTEISTYÖLLÄ

RV: Pirkanmaalla on nyt oikea hetki ottaa etunoja public-private -yhteistyössä. Tampereella on oltu

perinteisesti rohkeita, esimerkkinä korkeakoulujen perustaminen. Nyt uudet avaukset edellyttävät riskinottoa: olisi tärkeää, että kunnallinen päätöksenteko, yliopistot ja yritys-elämä miettivät yhdessä, mikä olisi seuraava iso askel.

TS: Rakenteellisesti merkittävää ovat rataverkon kehittäminen, logistiikkakeskus ja paikallisliikenne, jotka ovat kaikki yhdistettävissä yhteen isoon projektiin. Toinen tärkeä asia on koulutuksen suuntaaminen: Pirkanmaalla on hyvä vauhti yliopistoissa ja ammattikorkeakoulut yhdistyvät. Kehityksen jatkuminen pitää saada säilymään.

KH: Tampere on edelleen vetovoimainen alue. Korkeakoulujen rooli on keskeinen. Meidän on panostettava siihen, että niitä saadaan edelleen voimistettua. Pitää tuottaa relevanttia tutkimusta ja oikeansuuntaista koulutusta. Tulee kouluttaa osaajia, joita täällä tarvitaan. Korkeakoulupaikkunnista Tampereen alueelle tulee kaikkein laajimmin opiskelijoita eri puolilta Suomea ja moni jää tänne. Myös palveluiden kehittäminen on tärkeää niin, että alueemme viehätysvoima saadaan säilymään.

PIRKANMAAN VISIO 2020

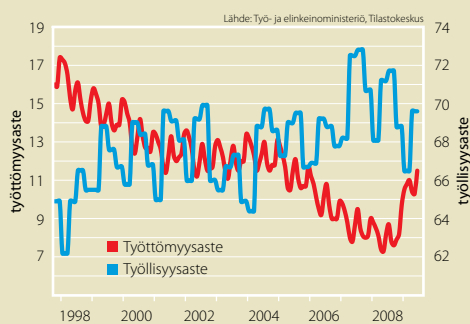
”Pirkanmaa tunnetaan luovana, uudistumiskykyisenä ja vetovoimaisena kasvumaakuntana, jossa arvostetaan monikulttuurisuutta. Kansainvälisesti kilpailukykyisellä Pirkanmaalla korkeatasoinen tiede ja huipputeknologia toimivat koko maakunnan talouden ja teollisuuden vetureina.”

Lähde: Pirkanmaan liitto

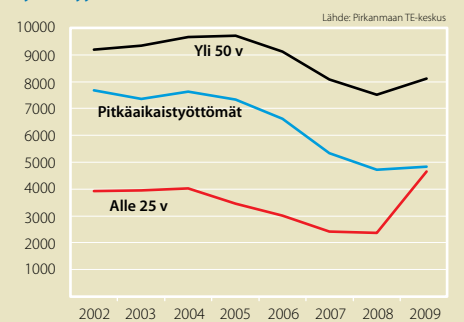

Pirkanmaan työllisyysaste ja työttömyysaste
1997 lokakuu – 2009 kesäkuu

Työttömyyden rakenne Pirkanmaalla 2002 – 2009 heinäkuu

Työmarkkinatilanne Pirkanmaalla

Syksyllä 2008 alkaneen maailmantalouden taantuman seurauksena työmarkkinatilanne on heikentynyt ja työttömyys kasvanut erityisen voimakkaasti Pirkanmaalla ja muilla alueilla, joissa vientiteollisuudella on vahva asema. Heinäkuussa 2009 työttömien työnhakijoiden määrä oli kasvanut keskimäärin koko maassa 32 prosenttia ja Pirkanmaalla peräti 42 prosenttia verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan.

Työllisyystilanteen heikentyminen on näkynyt työttömien työnhakijoiden määrän jyrkkänä kasvuna 2008 – 2009 vuodenvaihteesta alkaen. Työmarkkinatilanne heinäkuussa 2009 ohitti jo vuosien 2002 – 2003 minilaman tason työttömien työnhakijoiden kokonaismäärän kasvaessa 30 500 henkilöön ja työttömyysasteen noustessa yli 12 prosenttiin. Lomautettuja työttömistä työnhakijoista oli 3 600 henkilöä.

Työttömyysaste kasvoi 3,6 prosenttiyksikköä verrattuna vuoden takaiseen tilanteeseen. Samalla työllisyysaste laski reilusta 71 prosentista alle 70 prosenttiin.

Heinäkuun 2009 lopussa työttömiä työnhakijoita oli noin 9 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Suhteellisesti voimakkaimmin työttömyys kasvoi teollisuuden ohella rakennusallalla, runsaat 50 prosenttia. Myös kuljetus- ja liikennealalla työttömien määrä kasvoi runsaat 40 prosenttia. Palveluissa työttömyyden kasvu jäi 14 prosentin tasolle sekä terveys- ja sosiaalialalla 15 prosentin tasolle.

Avoimia työpaikkoja oli heinäkuun 2009 lopussa Pirkanmaan työ- ja elinkeinotoimistossa liki 40 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Työpaikkojen määrä väheni kaikilla päätoimialoilla lukuun ottamatta kaupallista alaa sekä maa- ja metsätalousalaa. Määrällisesti työpaikat vähenivät eniten teollisuudessa, palvelutyössä, terveydenhuolto- ja sosiaalialan töissä sekä teknisen, luonnontieteellisen, yhteiskuntatieteellisen ja taiteellisen työn alalla.

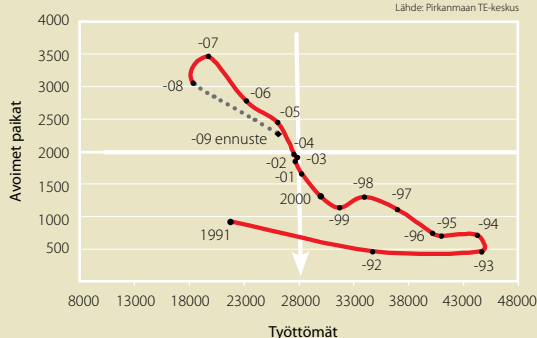
Työn kysynnän vähenemisen myötä rekrytointiongelmat ovat lieventyneet, mutta työmarkkinoilla esiintyy yhä jonkin verran vaikeuksia avointen työpaikkojen täyttämässä. Vuoden takaiseen verrattuna rekrytointiongelmat ovat kuitenkin vähentyneet yhteen kolmasosaan. Pääasiassa sosiaali- ja terveysalan tehtäviin sekä siivous- ja myyntialalle on yhä ollut vaikeuksia saada henkilöstöä.

Pitkäaikaistyöttömien määrä on pysynyt lähes ennallaan ja yli 50-vuotiaiden ryhmä on hienoisesti kasvanut. Sen sijaan nuorten alle 25-vuotiaiden työttömien määrä kasvoi yli 72 prosenttia vuoden takaiseen verrattuna. Vuokratyö, epätyypilliset työsuhteet, kesätöiden puute ja vasta valmistuneiden työllistymisen vaikeudet ovat syitä, jotka johtavat yleensäkin laskusuhdanteessa nuorten muita ikäluokkia korkeampaan työttömyysasteeseen.

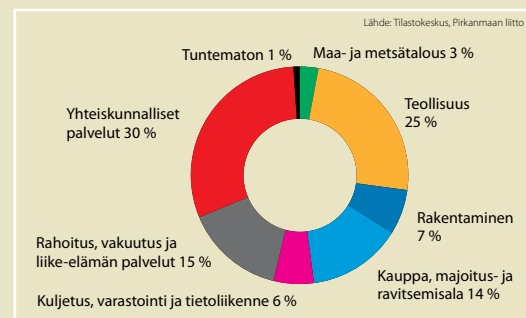

Työmarkkinoiden yleistilanteen kehitys pitkänä aikasarjana

Graafilla kuvataan työmarkkinoiden kehitystä julkisen työnvälityksen työttömien työnhakijoiden ja avoimien työpaikkojen määrien vuosikeskiarvojen avulla. Työn kysynnän supistuessa laman aikana 1991–1994 avoimien työpaikkojen määrä oli hyvin vähäinen ja työttömien määrä kasvoi jyrkästi. Minilamaan 2002–2003 tultaessa avointen paikkojen määrä oli lievässä kasvussa ja työttömyys alentunut hitaasti. Noususuhdanne merkitsi 2005 lähtien työttömyyden selvää vähenemistä ja avointen paikkojen lisääntymistä sekä rekrytointiongelmia. Syksyn 2008 lomautuksista alkanut työn kysynnän heikkeneminen näkyy käyrällä siirtymänä alaspäin korkeampaan työttömien ja pienempään avoimien työpaikkojen määrään.

Työpaikat toimialoittain Pirkanmaalla 31.12.2006 (TOL 2002)

Teknoliateollisuus

TOL 24 – 30: metallien jalostus, metallituotteiden, tietokoneiden ja elektronisten laitteiden valmistus, sähkölaitteiden valmistus, muiden koneiden ja laitteiden valmistus, moottoriajoneuvojen sekä muiden kulkuneuvojen valmistus

”Vuosi on mennyt pitkälti varastojen alasajossa. Ehkä pohja on nyt saavutettu, mutta tämä vuosi tulee olemaan heikko kaikissa suhteissa. Tulevaisuutta ajatellen pakokaasujen päästövaatimukset vievät dieselveimakonealaa eteenpäin tässä vaiheessa, mutta näin syvästä maailmantalouden lamasta toipuminen kestää pitkään”, arvioi Nokialla toimivan Agco Sisu Powerin toimitusjohtaja Eero Tomi.

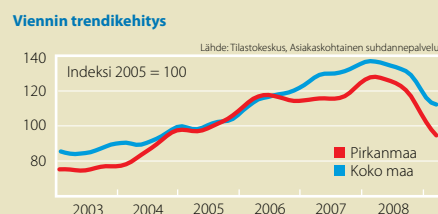
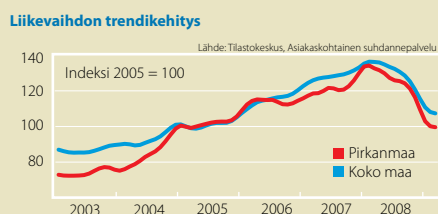
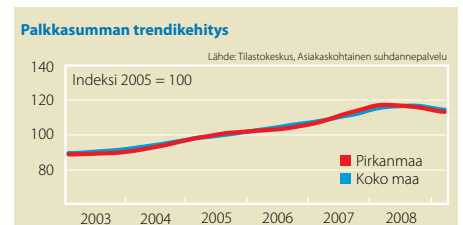
Neljännes Pirkanmaan vuoden 2008 liikevaihdosta syntyi teknoliateollisuudesta. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä liikevaihto pieneni tällä toimialalla selvemmin, kaikkiaan 32 prosenttia.

Vielä vuonna 2008 liikevaihto kasvoi teollisuuden toimialoista vahvimmin teknoliateollisuudessa, kuuden prosentin vauhtia. Koko Suomen tasolla toimiala kasvoi hieman yli neljä prosenttia vuotta aiemmasta.

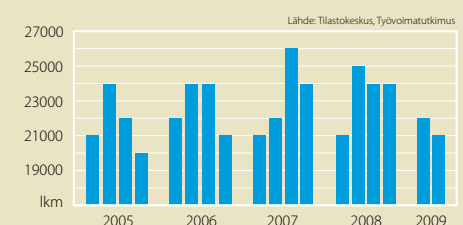
Vuonna 2008 toimialan vienti kasvoi Pirkanmaalla kuusi prosenttia, kun koko maan tasolla viennin arvo kasvoi noin viisi prosenttia. Vuoden 2008 lopulla alkanut liikevaihdon negatiivinen kehitys jatkui vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä, kun viennin arvo syöksyi liki 32 prosenttia viime vuoden vastaavaan neljännekseen verrattuna. Vuonna 2008 teknoliateollisuuden palkkasumma kohosi reipasta seitsemän prosentin vauhtia. Koko Suomessa toimialan palkat kasvoivat hieman verkkaisemmin. Vuoden 2009 tammi – maaliskuussa palkat laskivat yli seitsemän prosenttia.

Teknoliateollisuudessa toiminnan sopeuttaminen ja uudelleen järjestelyt jatkuvat edelleen. Vaikka myönteisiäkin signaaleja tulee, ei tilauskanta näytä vielä olennaisesti paranevan. Kirsittyvän globaalin kilpailun vuoksi teollisuuden on suunnattava osaamistaan aiempaa enemmän uusiin teknologioihin ja lopputuotteisiin, jotta sen työllisyysvaikutus voitaisiin turvata tulevaisuudessakin Pirkanmaalla.

LIKEVAIHTO 2008 arvio	7 485 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 6,3 %
VIENNIN MÄÄRÄ 2008	4 888 M€
VIENNIN MUUTOS 2008	+ 6 %
TYÖLLISIÄ II/2009	21 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	1 082

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Metsäteollisuus

TOL 16 – 17: sahatavaran sekä puu- ja korkkituotteiden valmistus; paperin, paperi- ja kartonkituotteiden valmistus

”Näemme taivekartonkiteollisuuden toimialan kehittyvän lähitulevaisuudessa suotuisasti. Toinen vuosineljännes oli jo selvästi pirteämpi kuin ensimmäinen ja sama kehitys on jatkunut myös heinä–elokuussa. Näkymät ovat siis valoisat”, arvioi M-realin Consumer Packaging -liiketoiminta-alueen johtaja **Mika Joukio**. ”Alamme haasteet liittyvät lähinnä raaka-aineiden saatavuuteen, energian hintaan sekä kuljetuskustannuksiin. Jos näissä asioissa olemme kilpailijamaiden tasolla, niin mahdollisuudet jatkaa kannattavaa liiketoimintaa ovat olemassa.”

Pakkauskartonkialan ulkopuolella metsäteollisuuden näkymät Pirkanmaalla ovat haasteellisemmat. Taantuma on maakunnassa koetellut rankimmin juuri metsäteollisuutta, jonka on pakko arvioida tulevaisuuden toimintamahdollisuuksia perinteisen sellunkeiton ja paperin valmistuksen saralla.

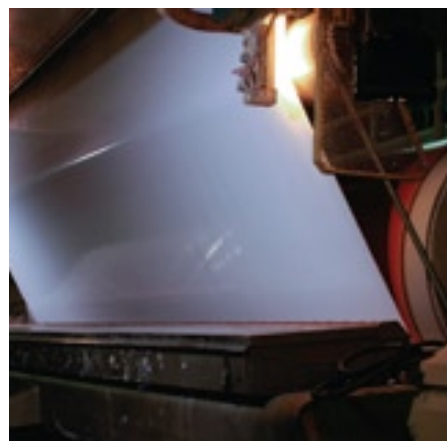
Alan liikevaihto supistui vuonna 2008 kolme prosenttia edellisvuodesta, kun vuonna 2007 liikevaihto kohosi hieman yli kolme prosenttia. Koko maassa liikevaihto väheni liki kahdeksan prosenttia vuodesta 2007. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä liikevaihto romahti Pirkanmaalla liki 22 prosenttia.

Metsäteollisuuden palkkasumma on kehittynyt maakunnassa melko vaihtelevasti viime vuosina. Vuoden 2008 kasvu oli vähäistä. Koko maan tasolla toimialan palkat jopa vähentyivät yli kolme prosenttia. Vuoden 2009 tammi–huhtikuussa palkkasumma jatkoi alamäkeään.

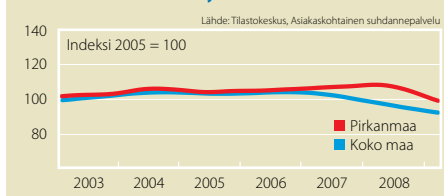
Vientiliikevaihto jatkoi supistumistaan vuonna 2008. Pirkanmaalla viennin arvo pieneni liki kuusi prosenttia, kun koko maan tasolla supistumista oli peräti yhdeksän prosenttia. Negatiivinen kehitys jatkui myös vuoden 2009 alussa, kun vientiliikevaihto romahti liki 26 prosenttia viime vuoden vastaavaan ajankohtaan nähden. Koko maan tasolla metsäteollisuuden vientiliikevaihto supistui peräti 31 prosenttia vuoden ensimmäisellä neljänneksellä.

Metsäteollisuuden toimintaympäristönä Suomen asema on haasteellinen. Kaikki keskeiset kustannukset ovat nousseet kilpailijamaita nopeammin. Suomi on menettänyt kilpailukykyään metsäteollisuuden toimintamaana ja investointikohteena. Toimintaympäristöön vaikuttavilla tekijöillä, mm. kansallisella lainsäädännöllä, energia- ja ympäristöpäätöksillä, infrastruktuurilla sekä koulutus- ja innovaatiopolitiikalla on merkittävä vaikutus teollisuuden kilpailuedellytyksiin Suomessa.

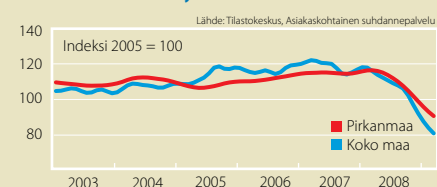
LIKEVAIHTO 2008 arvio	2 120 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	- 3,0 %
VIENNIN MÄÄRÄ 2008	1 123 M€
VIENNIN MUUTOS 2008	-5,6 %
TYÖLLISIÄ II/2009	6 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	317

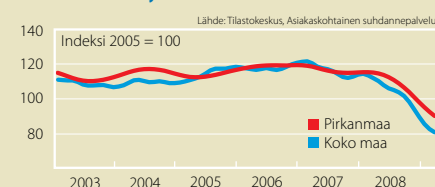
Palkkasumman trendikehitys

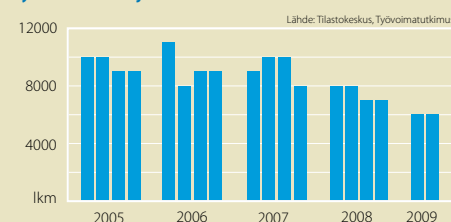
Liikevaihdon trendikehitys

Viennin trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Kemikaalien, kumi- ja muovituotteiden valmistus

TOL 20 – 22: kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistus, lääkeaineiden ja lääkkeiden valmistus sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus

”Rengastoimialalla on globaalisti ylikapasteettia seuraavien 2–3 vuoden aikana. Kapasiteetin alasajo ja siirtyminen halvemman tuotannon maihin jatkuu, myös alan yhdentyminen voi kiihtyä. Nokian Renkaiden päämarkkinoilla Pohjoismaissa, Venäjällä ja IVY-maissa kysynnän uskotaan lähtevän loivaan nousuun vuoden 2010 toisella puoliskolla”, arvioi Nokian Renkaiden toimitusjohtaja **Kim Gran** tulevaisuutta.

”Alan mahdollisuuksia ovat rakennemuutosten läpivienti, ja haasteet liittyvät niiden toteutukseen. Tällä hetkellä suurin haaste on kysynnän ja tarjonnan epäsuhta, todennäköisesti markkina-kasvusta ei ole odotettavissa vetoapua. Suomen ongelmana ovat korkeat henkilöstökustannukset, energian hinta ja pienet kotimarkkinat, jotka eivät tarjoa kasvumahdollisuuksia”, Gran sanoo.

Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen liikevaihdon kasvu puolittui Pirkanmaalla vuonna 2008 edellisvuodesta, kasvun ollessa noin kaksi ja puoli prosenttia. Koko maassa toimiala kasvoi vielä vuonna 2008 lähes viisi prosenttia. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä supistuminen jatkui voimakkaana liikevaihdon romahtaessa Pirkanmaalla liki 26 prosenttia vuodentakaisesta.

Vuonna 2008 toimialan palkat kohosivat kolme prosenttia, hieman koko maata vahvemmin. Vuonna 2009 kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa palkat ovat laskeneet toimialoista kiivaimmin. Palkkasumma pieneni

yli 18 prosenttia edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta.

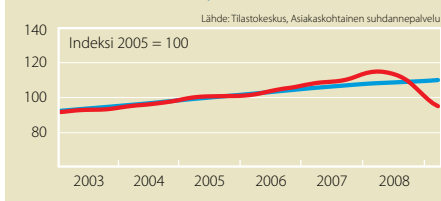
Viennin arvo on kehittynyt myönteisesti viime vuosien aikana, mutta vuoden 2008 lopulla kehitys kääntyi negatiiviseksi. Koko vuonna 2008 kasvua kertyi kuitenkin liki 10 prosenttia vuoteen 2007 verrattuna. Viennin arvo supistui rajusti vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä, sillä vähennystä kertyi yli 27 prosenttia viime vuoden vastaavaan neljännekseen verrattuna.

Noin 70 prosenttia Suomen kumiteollisuudesta sijaitsee Pirkanmaalla. Suomen kumi- ja muoviteollisuuden menestys perustuu jatkossa erikoistuneille aloille, joilla markkina-alueet ovat Euroopan, jopa maailman laajuiset. Tuottavuuden ja kilpailukyyn jatkuva kehittäminen on välttämätöntä.

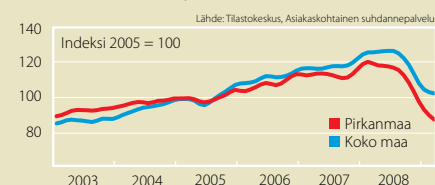
LIKEVAIHTO 2008 arvio	1 395 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 2,4 %
VIENNIN MÄÄRÄ 2008	719 M€
VIENNIN MUUTOS 2008	+ 9,5 %
TYÖLLISIÄ II/2009	8 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	164

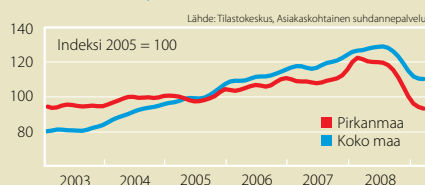
Palkkasumman trendikehitys

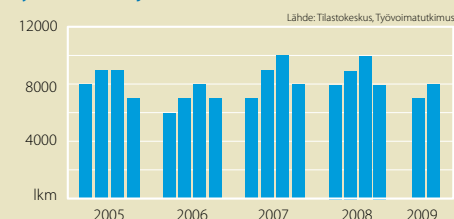
Liikevaihdon trendikehitys

Viennin trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Rakentaminen

TOL F (41 – 43): talonrakentaminen, maa- ja vesirakentaminen sekä erikoistunut rakennustoiminta

”Alamme kehittyminen riippuu Pirkanmaan vientiteollisuuden heräämisestä. Teollisuuden rakentamisinvestoinnit lähtevät liikkeelle vasta, kun vanha kapasiteetti on täysillä käytössä ja usko tulevaisuuteen niin suuri, että laajennuksia uskalletaan toteuttaa”, arvioi Rakennustoimisto Palmberg Oy:n toimitusjohtaja Jukka Terhonen.

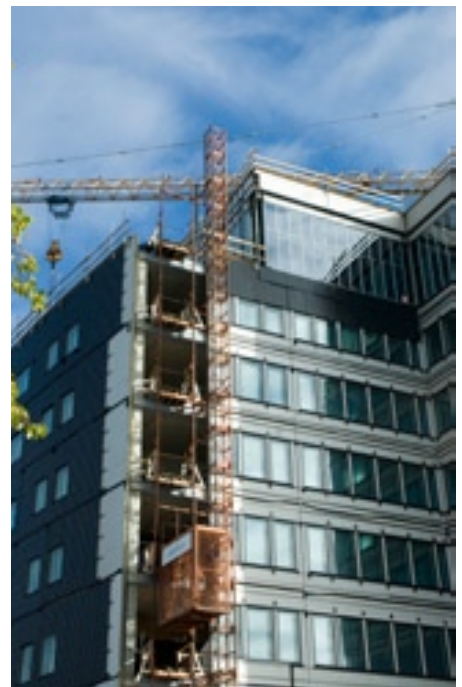
”Kaupan hankkeet työllistävät juuri nyt ja matkailuhankkeet ovat varmasti pian nousussa, mutta toimistorakentaminen on vielä pitkään hiljaista. Asuntorakentaminen on vähäistä, mikä on huono asia Pirkanmaan kannalta. Pirkanmaa kasvaa ja väkiluku lisääntyy tänäkin vuonna melkoisesti, joten syntyvää asuntopulaa kiritään kiinni vuoden parin päästä alkavalla rakentamisbuumilla, mikä nostaa kustannuksia ja hintoja. Kuntien raskaat rakenteet ja isot kustannukset ovat uhka rakentajille: kun rahat menevät käyttömenoihin, järkeviin investointeihin ja rakenteen parantamiseen ei liikene rahaa. Samalla vaarantuvat isot yhdyskuntarakenteen investoinnit”, Terhonen jatkaa.

Taantuma on hiljentänyt asuntomarkkinoita, investointeja ja luotonantoa, mikä on iskenyt kovasti myös rakentamisen toimialaan. Vaikka rakentamisen näkymät ovat heikentyneet Pirkanmaalla asuntomarkkinoiden ja rahoituksenannon hiivuttua, Pirkanmaan keskusseudun vetovoima ja väestön lisääntyminen tulevat kuitenkin pitämään rakentamisen merkittävänä toimialana maakunnassa.

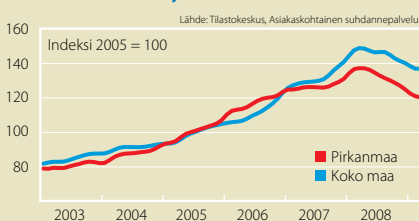
Liikevaihdon kasvu hidastui selvästi vuonna 2008, jolloin koko vuoden kasvuksi summautui lähes kuusi prosenttia. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä liikevaihto laski rivakasti, lähes 15 prosenttia vuodentakaisesta. Koko maassa rakentamisen liikevaihto kasvoi vielä reipasta 11 prosentin vauhtia. Pirkanmaan rakentamisen palkkasumma on kasvanut viime vuosina reippaasti. Vuonna 2008 kasvua kertyi vielä liki kahdeksan prosenttia ja koko maassa peräti 11 prosenttia. Keväällä 2009 kasvu jäi vähäiseksi ja koko maassa palkkasummakehitys kääntyi laskuun.

Rakentamisen painopiste on siirtynyt julkiseen rakentamiseen ja korjausrakentamiseen. Useat isot elvytysluonteiset kohteet käynnistyvät syksyn 2009 aikana, mikä hieman helpottaa alan työllisyyttä.

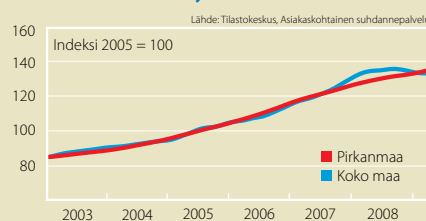
LIKEVAIHTO 2008 arvio	2 283 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 5,8 %
TYÖLLISIÄ II/2009	17 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	3 533

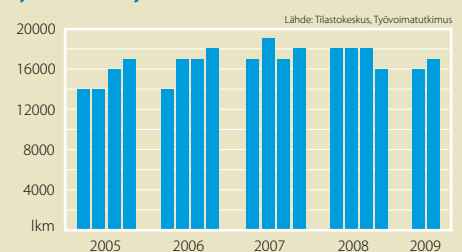
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Kauppa

TOL G

TOL 45 – 46 tukkukauppa (moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien tukku- ja vähittäiskauppa sekä korjaus, muu tukkukauppa)

TOL 47 vähittäiskauppa

”Kaupan menestyminen riippuu paljolti siitä, mitä muussa toimintaympäristössä tapahtuu. Toistaiseksi K-ryhmän työntekijöiden lukumäärä on edelleen kasvanut merkittävästi. Tavara-alakohtaiset erot ovat suuria, sillä päivittäistavarakaupalla menee kohtuullisesti, mutta raskaamman tavarankäytössä myynnin kehitys on ollut negatiivinen ja loppuvuosi on sen osalta arvoitus”, sanoo Keskon Pirkanmaan aluejohtaja Jari Alanen.

”Tulevaisuuden iso haaste on Pirkanmaan maakunnan vetovoiman säilyttäminen, pystytäänkö kurimuksessa olevien teollisuudenalojen tilalle löytämään korvaavia työllistäjiä. Jos näissä asioissa onnistutaan, niin se edistää myös kaupankäyntiä ja kaupan työllistävää vaikutusta”, Alanen arvioi.

Tukkukaupan puolella eletään odottavissa tunnelmissa. ”Elektroniikan kysyntä on ollut vuoden 2009 aikana epätasainen. Ala on perinteisesti kausiluonteinen ja sesonkikasvua odotamme tänäkin vuonna, tosin viime vuoden tasosta jää-täneen. Kokonaisuudessaan olemme varovaisen optimistisia ja odotamme, että alan pohjatoske-tus on jo tapahtunut”, sanoo toimitusjohtaja **Maija Strandberg** GNT Finland Oy:stä.

”Logistiikan suurimpana haasteena on kannatta-vuustasapainoilu; kappalemääräisesti myynti nousee ja samalla tuotteiden keskihinnat jatkavat laskuaan. Ahtaassa arvoketjussa tukkurin on jatkuvasti uudistettava ja toimittava erittäin kustannustehokkaasti. IT-alan kauppa on kärsinyt luototus- ja vakuushaasteista, tämän haasteen

kanssa tasapainoimme pitkälle vuoteen 2010”, Strandberg jatkaa.

Kaupan osuus Pirkanmaan koko liikevaihdosta vuonna 2008 oli 28 prosenttia. Liikevaihdosta yli puolet syntyi tukkukaupasta, jonka liikevaihto kasvoi kuusi prosenttia vuodesta 2007. Vähittäis-kaupassa liikevaihdon kasvu oli hieman alhai-sempi, neljä prosenttia. Koko kaupan kehitys heikkeni vuoden 2009 ensimmäisellä neljännek-sellä, jolloin pudotusta vuotta aiempaan ajan-kohtaan kertyi liki 12 prosenttia. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä tukkukaupan liike-vaihto laski 16 prosenttia vuoden 2008 vastaavaan verrattuna. Vähittäiskaupan puolella lasku oli huomattavasti pienempi, kolme prosenttia.

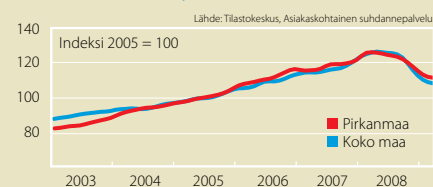
Tukku- ja vähittäiskaupan palkkasumma ylsi Pirkanmaalla yli kahdeksan prosentin kasvuun vuonna 2008. Vuoden 2009 kevään kasvu jäi huomattavasti vaisummaksi, hieman yli kaksi prosenttia vuodentakaisesta. Huhtikuussa 2009 palkkasumma kääntyi yli prosentin laskuun edel-lisvuoden vastaavasta ajankohdasta.

LIKEVAIHTO 2008 arvio	8 387 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 5 %
TYÖLLISIÄ II/2009	26 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	5 151

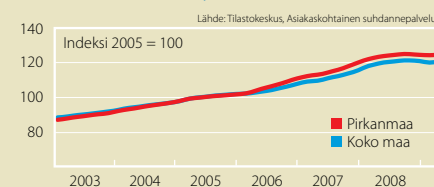
TUKKUKAUPAN LIKEVAIHTO 2008 arvio	5 633 M€
VÄHITTÄISKAUPAN LIKEVAIHTO 2008 arvio	2 762 M€

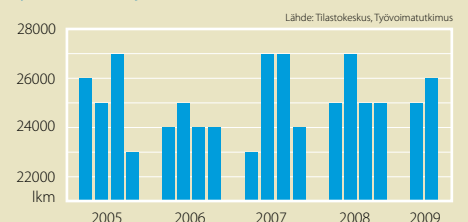
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Muut palvelut

TOL K (64 – 66): rahoitus- ja vakuutustoiminta
TOL L (68): kiinteistöalan toiminta

TOL M (69 – 75): ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta
TOL N (77 – 82): hallinto- ja tukipalvelutoiminta

Pirkanmaan toimialarakenne elää muutosten aikaa, koska etenkin liike-elämän palvelut ovat nostaneet osuuttaan sekä työllisten määrän että arvonlisäyksen osalta. Pirkanmaasta onkin nopeasti muodostumassa modernien ja monipuolisten palveluiden maakunta, jossa kehittyy uusia liiketoimintamalleja.

Muut palvelut -toimiala kattaa lähes puolet kaikista liike-elämän palveluista ja käsittää rahoitus- ja vakuutustoiminnan, kiinteistöalan toiminnan, hallinto- ja tukipalvelutoiminnan sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan.

Muut palvelut- toimialan osuus Pirkanmaan vuoden 2008 liikevaihdosta oli 6,5 prosenttia. Toimialan liikevaihdon kasvu jatkui vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä vielä 1,4 prosentin vahdilla. Vuonna 2008 alan liikevaihto kasvoi kaikista toimialoista eniten, kaikkiaan liki 13 prosenttia.

Pirkanmaalla alan palkkasummakehitys on ollut myönteistä. Vuoden 2008 ensimmäisellä ja toisella neljänneksellä yllettiin yli 11 prosentin kasvuun. Loppuvuonna palkkasumman kasvu hidastui, mutta viimeisellä neljänneksellä kasvua kertyi kuitenkin vielä yli seitsemän prosenttia. Vuoden 2009 keväällä maltillinen kasvu jatkui noin neljän prosentin vauhdilla. Koko maan tasolla muiden palveluiden palkkasumma kasvoi hieman hitaammin vastaavalla ajanjaksolla, eli

reilun prosentin. Pirkanmaan elinkeinorakenne muuttuu yhä palveluvaltaisemmaksi. Perustuetannon ja teknologian lisäksi tulevaisuudessa erilaiset innovatiiviset palvelut nousevat tärkeään rooliin.

Yritysten ja julkisten organisaatioiden toimintaympäristö on muuttunut, uusi talous ja yhteiskunta perustuvat osaamiseen ja tiedon hyväksikäyttöön. Osaamisintensiivisille palveluille on kysyntää ja niiden tuottamiseen ja kehittämiseen ovat erinomaiset edellytykset Pirkanmaalla, missä ne voidaan toteuttaa yhteistyössä toimintoista vastaavien yritysten kanssa.

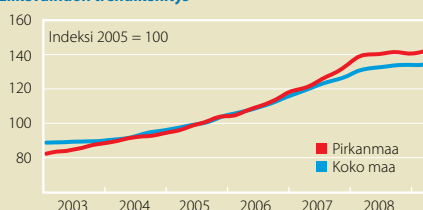
Suomessa palvelusektorin osuus bruttokansantuotteesta on muihin kehittyneisiin talouksiin verrattuna keskimääräistä pienempi. Palvelujen osuus kasvaa kuitenkin koko ajan myös tuotannollisten yritysten toiminnassa. Uusien palvelukonseptien luominen tulee aloille, missä palveluun ei ole aiemmin panostettu. Osa teollisuudesta ulkoistetaan ulkomaille halvempien kustannusten maihin. Tämä pakottaa Pirkanmaan

elinkeinoelämän uudistumaan ja etsimään huolellisemmin uusia tuote-palveluinnovaatioita, joissa suomalaisella osaamisella on kysyntää.

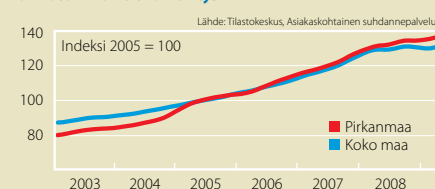
Alueellisen kilpailukyvyyn kannalta kehittämisen keskiössä ovat muun muassa tietointensiiviset yrityspalvelut, jotka auttavat kaikkia muita toimialoja kehittämään tehokkuutta ja kilpailukykyä. Pirkanmaalle tarvitaan entistä monipuolisempia ja tehokkaampia verkostoja luomaan uusia tuotteita ja palveluita.

LIIKEVAIHTO 2008 arvio	1 929 M€
LIIKEVAIHDON MUUTOS	+ 12,6 %
TYÖLLISIÄ II/2009	29 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	5 743

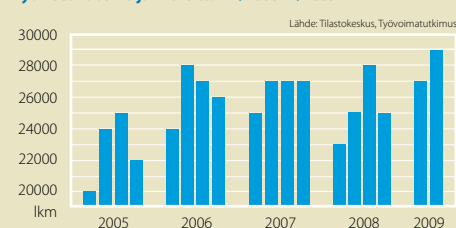
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Elintarviketeollisuus

TOL 10 – 12: elintarvikkeiden, juomien ja tupakkatuotteiden valmistus

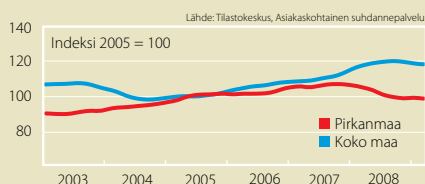
Elintarviketeollisuuden liikevaihto putosi vuonna 2008 hieman yli neljä prosenttia edellisvuodesta, jolloin kasvua kertyi lähes viisi prosenttia. Kasvu oli selvästi heikompaa kuin koko maassa. Vuoden 2009 alkupuolella liikevaihto jatkoi laskuaan yli kuuden prosentin vauhdilla.

Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä elintarviketeollisuuden palkkasumma kohosi Pirkanmaalla edellisvuoden tammi – maaliskuusta liki kolme prosenttia.

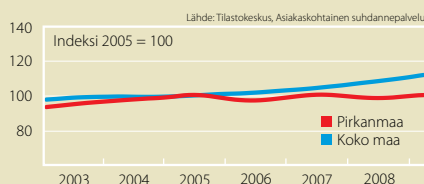
LIKEVAIHTO 2008 arvio	572 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	- 4,1 %
TYÖLLISIÄ II/2009	3 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	140

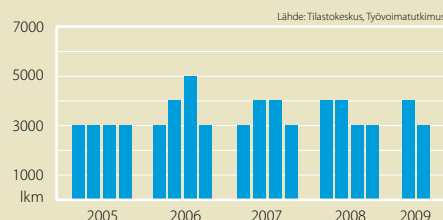
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Tevanake

TOL 13 – 15: tekstiilien ja vaatteiden sekä nahan ja nahkatuotteiden valmistus

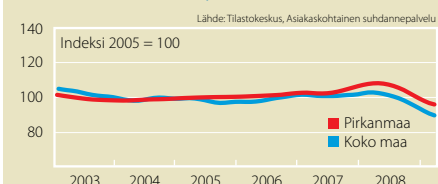
Tevanake -toimialoilla liikevaihto kasvoi vuonna 2008 prosentin verran, kun vuonna 2007 kasvuksi summautui lähes kahdeksan prosenttia. Kasvu veti alas loka – joulukuun kiivas 9,5 prosentin lasku. Vuoden 2009 alussa lasku jatkui yhä kii-vaampana liikevaihdon sukeltaessa yli 22 prosenttia edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta.

Palkkasumma on muutamana viime vuotena kehittänyt maltillista, parin prosentin vuosivauhtia. Vuoden 2009 tammi – huhtikuussa palkkasumma kuitenkin väheni 14 prosenttia edellisvuoden tammi – huhtikuusta.

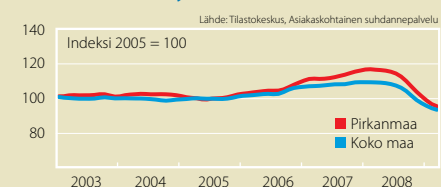
Viennin kehitys on ollut myönteistä vuodesta 2004 lähtien vuositasolla tarkasteltuna. Vuonna 2008 vientiliikevaihto kasvoi yli kolme prosenttia vuoteen 2007 verrattuna, kun koko maan tasolla viennin arvo supistui. Vuoden 2009 tammi – maaliskuussa Pirkanmaan vientiliikevaihto supistui peräti 28 prosenttia viime vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna.

LIKEVAIHTO 2008 arvio	331 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 1,1 %
VIENNIN MÄÄRÄ	134 M€
VIENNIN MUUTOS	+ 3,4 %
TYÖLLISIÄ II/2009	3 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	369

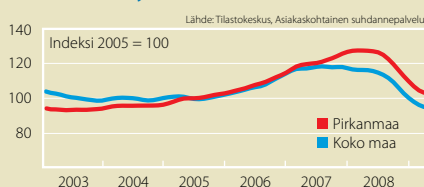
Palkkasumman trendikehitys

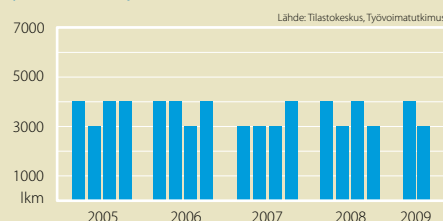
Liikevaihdon trendikehitys

Viennin trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Informaatio ja viestintä

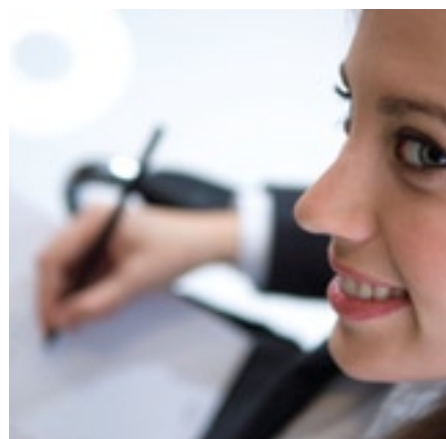
TOL J (58 – 63): kustannustoiminta; elokuva-, video- ja tv-ohjelmatuotanto sekä äänitteiden ja musiikin kustantaminen; radio- ja tv-toiminta; televiestintä; ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta; tietopalvelutoiminta

Informaation ja viestinnän toimialoilla liikevaihdon kasvun myönteinen kehitys jatkui vielä vuoden 2008 ensimmäisellä vuosipuoliskolla, mutta vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä kehitys kääntyi negatiiviseksi, liikevaihdon supistuessa liki kaksi prosenttia. Kasvu hidastui myös koko maan tasolla nollan tuntumaan.

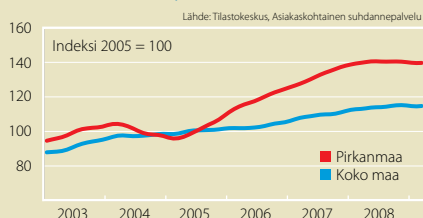
Palkkasummien kehitys on ollut suotuisaa. Vuoden 2008 kasvuksi summautui liki 11 prosenttia vuoden 2007 tasoon verrattuna. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä palkkasumman

kasvu oli hieman maltillisempaa eli noin viisi prosenttia viime vuoden vastaavaan ajankohtaan nähden.

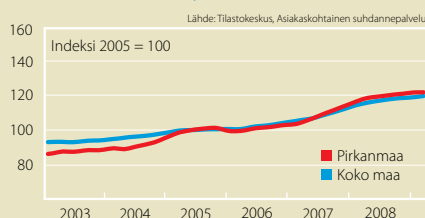
LIKEVAIHTO 2008 arvio	1 075 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 6,2 %
TYÖLLISIÄ II/2009	8 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	844

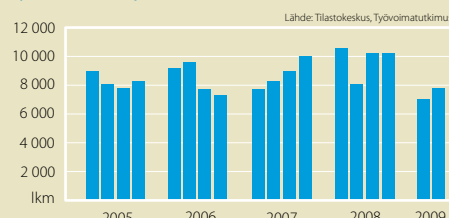
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Liikenne

TOL 49 – 52: maaliikenne ja putkijohtokuljetus, vesi- ja ilmailiikenne, varastointi ja liikennettä palveleva toiminta

Liikenteen toimialoilla liikevaihdon trendi on ollut nouseva parin viime vuoden ajan ja kasvuvauhti oli reipasta vuoden 2008 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä. Liikevaihdon kehitys kääntyi negatiiviseksi vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä supistuen yli kymmenen prosenttia.

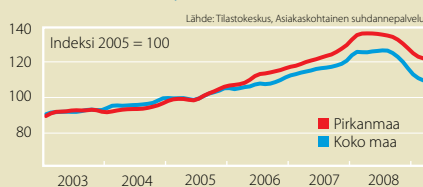
Palkkasumman trendikehitys on noudattanut melko hyvin koko maan kehitystä. Vuonna 2008 toimialan palkkasumma lisääntyi yli kuusi prosenttia. Koko maan tasolla vastaava luku oli seitsemän prosenttia. Vuoden 2009 tammi – huhti-

kuussa kasvu hidastui, kuten koko maan tasollakin.

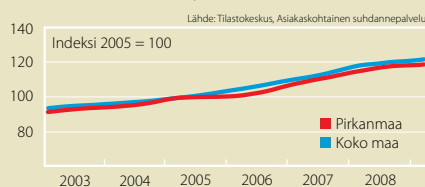
LIKEVAIHTO 2008 arvio	1 133 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 10,7 %
TYÖLLISIÄ II/2009	13 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	1 966

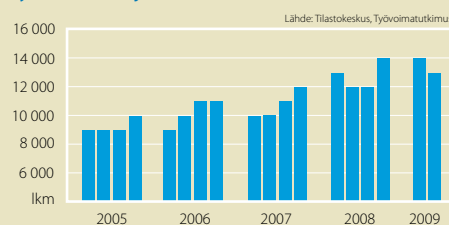
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Majoitus- ja ravitsemisala

TOL I (55 – 56): majoitus- ja ravitsemistoiminta

Pirkanmaan majoitus- ja ravitsemistoiminta kasvatti liikevaihtoaan vuonna 2008 liki kuusi prosenttia vuoteen 2007 verrattuna, mutta vuoden 2009 aikana liikevaihdon kasvu on taittunut ja alkuvuodesta se supistui liki kolme prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Koko maan tasolla liikevaihto supistui reilun prosentin kuluvaan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä.

Majoitus- ja ravitsemistoiminnan palkkasumma on kasvanut Pirkanmaalla viime vuosien aikana. Vuonna 2008 palkkasumman kasvu jatkui edel-

leen tasaista yli seitsemän prosentin vauhtia. Se oli samaa tasoa kuin kasvu koko maassa. Vuoden 2009 alkupuolella palkkasumman kasvu hiipui.

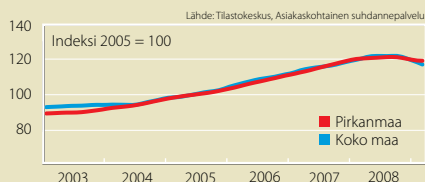
Ulkomaalaisyöpymisten määrä Tampereen majoi-
tusliikkeissä kasvoi vuonna 2008 yli viisi prosenttia
kaikkiaan 197 600 yöpymiseen. Kotimaisia yöpy-
misiä oli 705 000, eli hieman vähemmän kuin
vuonna 2007.

Kaupunkikohtaisessa vertailussa Tampere oli
yöpymisissä mitattuna toisena Helsingin jälkeen.
Kaikkien majoitusliikkeiden huonekäyttöaste oli

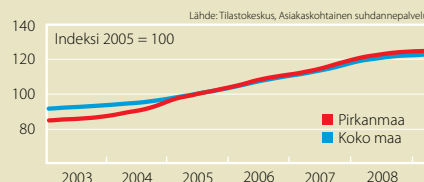
Tampereella liki 70 prosenttia, kun koko maassa
se oli noin 50 prosenttia.

LIKEVAIHTO 2008 arvio	505 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 5,8 %
TYÖLLISIÄ II/2009	7 000
TOIMIPAIKKOJA 2007	1 505

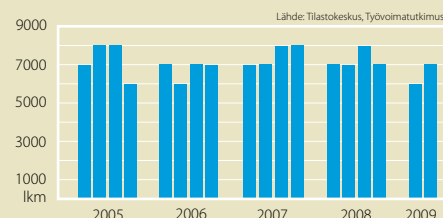
Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Työlliset vuosineljänneksittäin I/2005–II/2009

Hyvinvointipalvelut

koostuu useasta eri toimialasta tai niiden osista: mm. päiväkodit, koulut, terveydenhuoltopalvelut, urheilu- ja liikuntapalvelut, kylpylät, apteekit, taksipalvelut

Hyvinvointipalvelualojen liikevaihto on kasvanut
tasaisesti koko tarkasteltavana ajanjaksona. Vuon-
na 2008 liikevaihto kasvoi kahdeksan prosenttia
edelliseen vuoteen verrattuna, mikä vastaa koko
maan tasoa. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljän-
neksellä liikevaihdon kasvu hidastui selvästi.

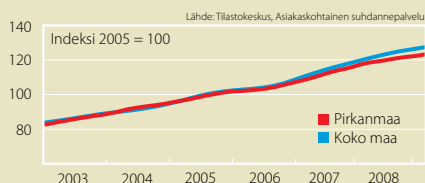
Palkkasumman kehitys noudattelee koko maan
trendikehitystä. Vuonna 2008 palkkasumman
kasvu jatkui liki 11 prosentin tahdilla. Vuoden
2009 tammi – huhtikuussa kasvua kertyi 6,5

prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajan-
kohtaan nähden.

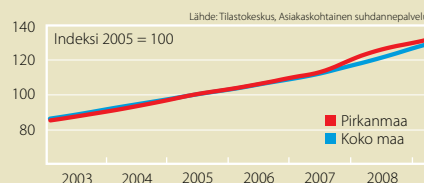
LIKEVAIHTO 2008 arvio	685 M€
LIKEVAIHDON MUUTOS	+ 8 %
TOIMIPAIKKOJA 2007	4 284

Liikevaihdon trendikehitys

Palkkasumman trendikehitys

Tutkimus- ja tuotekehitystoiminta

Taantuma luo uhan tulevaisuuden kilpailukykyä rakentavalle tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalle. Julkisella tuella onkin merkittävä rooli innovaatiotoiminnan ylläpitämisessä talouden matalasuhdanteiden aikana.

Vuoden 2009 tammi – kesäkuussa maamme yritykset hakivat Tekesiltä tutkimus- ja kehitysrahoitusta 391 miljoonaa euroa, mikä on 43 prosenttia enemmän kuin alkuvuonna 2008. Suuri kasvu osoittaa yritysten uudistumishalua taantuman voittamiseksi. Pirkanmaalla yritysten Tekes-rahoituksen kysyntä kasvoi 60 prosenttia vuoden 2008 vastaavaan jaksoon verrattuna. Pirkanmaalla rahoitetut projektit painottuvat aiempaa vahvemmin informaatio- ja viestintäteknologian sovellutuksiin.

Vuonna 2008 pirkanmaalaiselle tutkimukselle ja tuotekehitykselle myönnettiin Tekes-rahoitusta noin 72 miljoonaa euroa, hieman enemmän kuin vuotta aiemmin. Tästä summasta korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille myönnettiin 41 miljoonaa euroa ja loput yrityksille. Yritysten kysyntä kehittämishankkeiden rahoittamiseksi hiipui hieman vuoden 2008 lopussa.

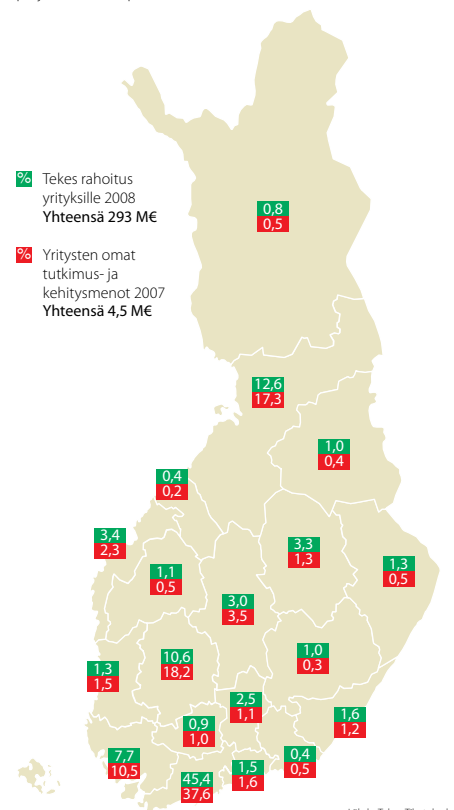
Määrällisesti mitattuna Pirkanmaa on Uudenmaan jälkeen suurin T&K-panostaja. T&K-investoinnit ovat lisääntyneet alueella selvästi koko maan keskimääräistä kasvua nopeammin. Vuodesta 1995 Pirkanmaan panostukset ovat kasvaneet liki viisinkertaisiksi.

Tekes sijoitti koko maassa kaikkiaan 516 miljoonaa euroa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan vuonna 2008. Tekesin rahoituksen kysyntä laski hieman edellisestä vuodesta. Tekesin rahoitus painottui entistä tuntuvammin pienten ja keskisuurten yritysten projekteihin.

Tilastokeskus arvioi koko maan tutkimus- ja kehitysmenojen kokonaissumman olleen vuonna 2008 runsaat 6,4 miljardia euroa. EU:ssa ainoastaan Suomessa ja Ruotsissa panostetaan tutkimus- ja kehitystoimintaan yli kolme prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä on EU:n tavoitetaso.

Tutkimus- ja kehittämisrahoituksen kokonaissumma nousee valtion vuoden 2009 talousarviossa 1,9 miljardiin euroon. T&K-rahoitus kasvaa edellisvuodesta 102 miljoonalla eurolla. Suurimman rahoittajaorganisaation Tekesin rahoitus nousee 575 miljoonaan euroon.

Yritysten tutkimus- ja kehitysrahoitus/osuus maakunnittain
projektin suorituspaikan mukaan

Lähde: Tekes, Tilastokeskus

Tutkimus- ja kehityspanos asukasta kohden Pirkanmaalla ja koko Suomessa 2002 – 2007

Lähde: Tilastokeskus, Väestörekisterikeskus, Pirkanmaan TE-keskus

Kuntatalous

Ennakkotietojen mukaan vuosi 2008 oli vielä varsin kohtuullinen kuntien taloudessa. Kuntatalouden näkymät ovat viime vuoden jälkeen kuitenkin heikentyneet nopeasti.

Vuonna 2008 kuntien verotulot kasvoivat ennätyselliset 7,6 prosenttia edellisestä vuodesta. Vuonna 2009 kunnat arvioivat verotulojen pienentyvän lähes kolme prosenttia. Verotulojen alenemisen syynä on pääasiassa yhteisöveron tuoton väheneminen ja kunnallisverotulojen laskeminen kasvavan työttömyyden myötä. Viimeisten tilastotietojen mukaan kuntien vuosikate heikkeni jo kolmanneksen vuoden 2009 tammi – kesäkuussa edellisestä vuodesta. Kuntien vaikean taloustilanteen vuoksi tuloverotus uhkaa kiristyä runsaassa kolmanneksessa kunnista ja kunnat joutuvat velkaantumaan lisää.

PIRKANMAAN KUNNILLA HYVÄ VUOSIKATE, MALTILLINEN LAINAKANNAN KEHITYS SEKÄ YLIJÄÄMÄ KASVUSSA

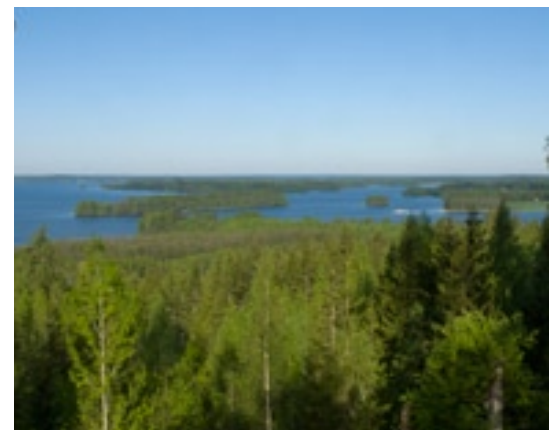
Kuntatalouden kehitys on ollut Pirkanmaalla samansuuntaista kuin koko maassa ja yleisesti ottaen vielä melko suotuisaa. Vuoden 2008 tunnusluvuissa ei vielä näy talouden taantumun vaikutuksia. Vuodesta 2009 lähtien kuntien talous tulee olemaan kireää pitkään.

Kuntatalouden tunnusluvut esitetään keskiarvoina ja niihin vaikuttavat oleellisesti suurten kaupunkien tekemät hyvät tulokset. Samoin myös Pirkanmaalla Tampereen tekemä tulos vaikuttaa koko Pirkanmaan keskiarvoon.

Pirkanmaalla vuosikate oli vuonna 2007 negatiivinen vain kahdella kunnalla ja vuonna 2008 yhdenkään kunnan vuosikate ei jäänyt negatiiviseksi. Pirkanmaan kuntien yhteenlaskettu vuosikate on kehittynyt 2000-luvulla varsin positiiviseen suuntaan. Vuonna 2008 koko maan asukas-kohtainen vuosikate heikkeni hieman ja oli 361 euroa/asukas. Pirkanmaalla vuosikate kasvoi 442 euroon/asukas.

Vuodesta 2001 Pirkanmaan lainakanta on kasvanut yhteensä 311 miljoonaa euroa eli 112 prosenttia. Pirkanmaan asukaskohtaisen lainakannan kehitys on seurannut koko maan kehitystä pysyen kuitenkin koko maata alhaisemmalla tasolla. Vuonna 2008 Pirkanmaan kuntien keskimääräinen lainakanta oli 1 226 euroa asukasta kohden. Tämä oli 426 euroa vähemmän kuin koko maassa keskimäärin.

Vuonna 2008 Pirkanmaalla kertyi ylijäämää yhteensä 201 miljoonaa euroa eli 419 euroa asukasta kohden. Edellisvuonna ylijäämää kertyi huomattavasti vähemmän, 66 euroa/asukas. Pirkanmaan ylijäämä on kasvanut melko tasaisesti, mutta vuoden 2008 kasvu oli omaa luokkaansa.

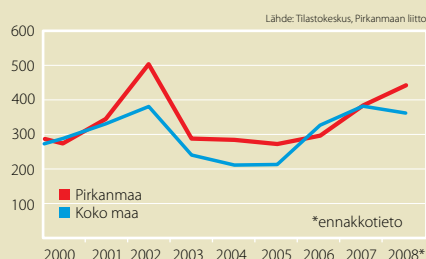

Ylijäämäkertymä kertoo vuoden 2008 olleen erittäin vahva Pirkanmaan kuntataloudessa. Tosin kuntien yhteenlasketusta ylijäämästä noin 94 prosenttia koostuu Tampereen ylijäämästä. Erittäin vahvasta ylijäämäkehityksestä huolimatta alijäämää kertyi seitsemälle kunnalle.

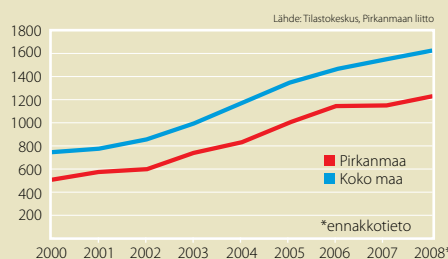
KUNTIEN KEHITYSNÄKYMÄT

Useissa kunnissa talousarviot vuodelle 2009 on otettu uudelleen arvioitaviksi talouden nopean heikentymisen seurauksena. Väestön ikääntymisen vaikuttaa paljon kuntatalouteen lähivuosina, koska vuoden 2010 jälkeen yli 65-vuotiaiden osuus alkaa kasvaa voimakkaasti. Maakunnan työvoimasta poistuu laskelmien mukaan vuoteen 2015 mennessä yli 50 000 henkilöä ja vuoteen 2025 mennessä reilusti yli 100 000 henkilöä.

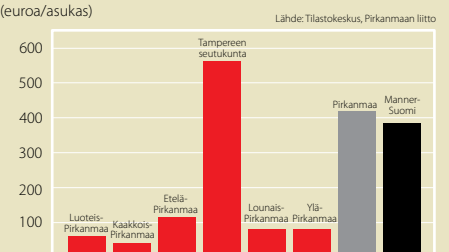
Vuosikate 2000–2008* (euroa/asukas)

Lainakanta 2000–2008* (euroa/asukas)

Tilinpäätöksen ylijäämä 2008 ennakkotiedon mukaan (euroa/asukas)

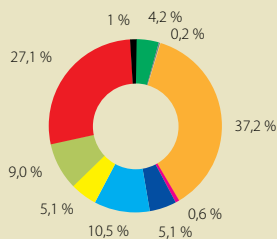

Seutukunnat

Etelä-Pirkanmaa

arvonlisäys/asukas (2007)	22 525
asukkaita (31.7.2009)	42 800
työpaikat 2006	15 449
- muutos vuodesta 2005	-0,2 %
työttömyysaste (7/2009)	14,6 %
yrittäjiä (2008)	2 224
t&k panos (€/asukas)	267,5

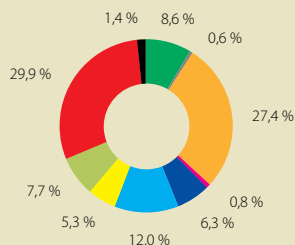
Kärkihankkeet: pk-yritysten innovaatiotoiminnan tehostaminen; Valkeakoski Campusin kehittämishankkeet; yritysalueiden kehittäminen; VETO – Etelä-Pirkanmaan vetovoimaisuuden kehittäminen

Lounais-Pirkanmaa

arvonlisäys/asukas (2007)	21 665
asukkaita (31.7.2009)	27 912
työpaikat 2006	10 133
- muutos vuodesta 2005	2,0 %
työttömyysaste (7/2009)	8,2 %
yrittäjiä (2008)	1 984
t&k panos (€/asukas)	953,6

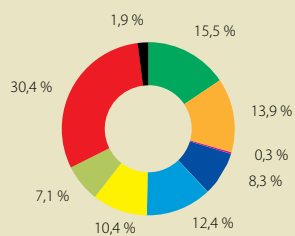
Kärkihankkeet: uusien korvaavien materiaalien tutkimus- ja tuotekehitysympäristöt; maa-hanmuuton, koulutuksen ja työllistymisen yhteistoimintamalli; koneautomaatiokeskus; Kirjan Keskus

Tampereen seutukunta

arvonlisäys/asukas (2007)	36 535
asukkaita (31.7.2009)	340 331
työpaikat 2006	154 888
- muutos vuodesta 2005	4,3 %
työttömyysaste (7/2009)	13,5 %
yrittäjiä (2008)	20 006
t&k panos (€/asukas)	2681,1

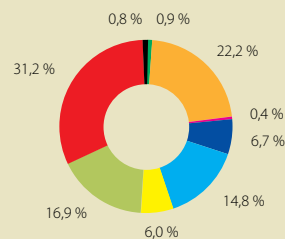
Kärkihankkeet: ikäihmisten palvelujen seudullinen kehittäminen hyvinvointiyrittäjyyden pohjalta; Solu- ja kudosteknologiakeskus Regea; BioneXt Tampere; vaihtoehtomene- telmäkeskus (FICAM); Tampere-Pirkkala logistiikkakeskus

Kaakkois-Pirkanmaa

arvonlisäys/asukas (2007)	18 236
asukkaita (31.7.2009)	8 118
työpaikat 2006	2 574
- muutos vuodesta 2005	3,9 %
työttömyysaste (7/2009)	9,1 %
yrittäjiä (2008)	623
t&k panos (€/asukas)	548,6

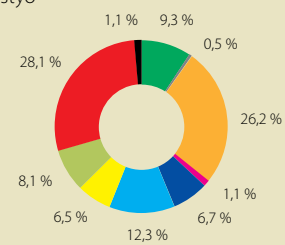
Kärkihankkeet: yrityspalveluiden toiminnan vakiinnuttaminen ja kehittäminen; Sappeen matkailualueen kehittäminen

Luoteis-Pirkanmaa

arvonlisäys/asukas (2007)	25 442
asukkaita (31.7.2009)	27 161
työpaikat 2006	10 112
- muutos vuodesta 2005	3,0 %
työttömyysaste (7/2009)	11,1 %
yrittäjiä (2008)	623
t&k panos (€/asukas)	121,5

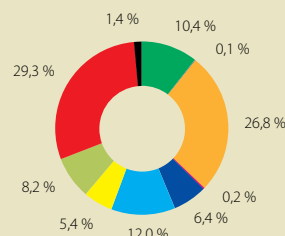
Kärkihankkeet: Robotiikka ja automaatio; metallialan yritystoiminta ja koulutus; Metsäntutkimuslaitoksen Parkanon toimintayksikön kehittäminen; VT 3, Hämeenkyrön ohitustie; hyvinvointipalvelujen public-private -yhteistyö

Ylä-Pirkanmaa

arvonlisäys/asukas (2007)	24 378
asukkaita (31.7.2009)	36 127
työpaikat 2006	13 777
- muutos vuodesta 2005	1,7 %
työttömyysaste (7/2009)	11,0 %
yrittäjiä (2008)	2 354
t&k panos (€/asukas)	71,5

Kärkihankkeet: seudullisen elinkeinotoiminnan, kasvualueen ja palveluyrittäjyyden kehittäminen ja koulutushankkeet; kulttuurin kehittäminen

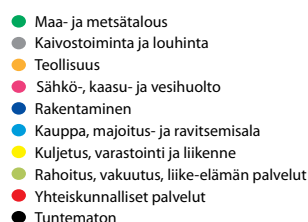
Kuntien talouteen vaikuttaa negatiivisesti van- hushuoltosuhteen (yli 65-vuotiaiden määrä sataa työkäistä kohden) heikkeneminen. Vuonna 2030 arvioidaan 65 vuotta täyttäneitä olevan jo noin neljännes Pirkanmaan väestöstä.

Pirkanmaan vanhushuoltosuhte oli vuoden 2008 lopullisten väestötietojen perusteella noin 25. Tampereen seudun kuntien muita nuorempi ikä- rakenne vaikuttaa paljon koko maakunnan keski- arvoihin.

Ikääntyvä väestö tarvitsee yhä enemmän kunnan järjestämiä palveluita, mutta toisaalta taas eläke- ikäiset käyttävät merkittävän osan tuloistaan paikallisiin palveluihin ja tuotteisiin. Kuntien kyky rahoittaa vanhenevan väestönosan tarvitsemia palveluita edellyttää vahvaa talouskasvua ja vähenevien työkäisten työllistymistä. Erityisesti ne Pirkanmaan kunnat, joissa vanhusten osuus työkäisiin nähden on suuri ja joissa tämä osuus tulee voimakkaasti kasvamaan, ovat jo lähitule- vaisuudessa taloudellisesti erittäin tiukoilla.

Lähde: Pirkanmaan liitto

Työpaikkajakauma (TOL 2002)

Pirkanmaan menestystekijät

Pirkanmaa on menestyvä eurooppalainen tietomaakunta, jossa kohtaavat sekä kaupungin syke että vihreä luonto. Pirkanmaalaista asennetta kuvaa vahva tulevaisuuden usko ja tekemisen meininki.

Maakunnan kilpailukyvyyn perustana ovat huippuosaaminen ja sen soveltaminen tieteessä ja teknologiassa. Tampere on Pohjoismaiden suurin sisämaan keskus ja Suomen nopeimmin kehittyviä alueita.

MONIPUOLINEN TALOUSALUE

Pirkanmaalla ovat vahvat metalli- ja koneenrakennusteollisuuden perinteet. Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatioiden luja yhteys alan yrityksiin on luonut jyrkän osaamis pohjan.

Alueen teollisuus sai aikanaan voimansa kaupungin keskellä virtaavasta Tammerkoskesta. Kosken ympärille kasvanut Tampere on edelleen alueen vetovoimainen keskus. Se on Suomen teollisuuden ydintä, puunjalostuksen ja metalliteollisuuden, kumi- ja muoviteollisuuden sekä elintarvike- ja tekstiiliteollisuuden keskittymineen. Nousevina kasvun aloina ovat muun muassa informaatio- ja terveysteknologia.

Maakunta on suosittu yritysten sijoittumiskohde ja houkuttelevaa opiskelun, työnteon, asumisen ja vapaa-ajan vieton aluetta. Monipuolinen kulttuurielämä on olennainen osa maakunnan vetovoimaa. Alue luo toimintaedellytyksiä elämys- taloudelle ja kulttuurituotannolle.

Imagotutkimuksissa Tampere on arvioitu Suomen parhaaksi asuinpaikaksi. Tampereessa arvostetaan erityisesti sijaintia, harrastusmahdollisuuksia ja kunnallisia palveluja.

Talouden globaalien rakenteiden muutos haastaa myös Pirkanmaan elinvoiman ja kilpailukyvyyn. Maakunta toipui 1990-luvun alun lamasta vahvan teknologiaosaamisen ja perinteisten toimialojen uudistumisen avulla: nyt asiantuntija- ja tieto- ammateissa toimii merkittävä osa maakunnan työvoimasta. Tämä osaamis pohja auttaa Pirkanmaata menestymään myös nykyisissä ja tulevaisuuden haasteissa.

Tulevaisuuden osaajat koulutetaan Pirkanmaalla

Monipuolinen koulutustarjonta ja huippututkimus sekä elinkeinoelämän, oppi- ja tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin syvenevä yhteistyö ovat merkittäviä Pirkanmaan vetovoimatekijöitä.

Tampereen yliopisto

Yli 12 000 perustutkinto-opiskelijan lisäksi noin 1 900 tieteellistä jatkotutkintoa suorittavaa ja yli 600 ammatillista jatkotutkintoa suorittavaa sekä 6 000 avoimen yliopiston opiskelijaa. Vuonna 2008 valmistui lähes 2 000 maisteria ja yli 120 tohtoria.

Tampereen teknillinen yliopisto

10 000 perustutkinto-opiskelijan lisäksi 1 700 jatko-opiskelijaa. Vuonna 2008 valmistui yli 800 diplomi-insinööriä tai arkkitehtia ja yli 70 tohtoria.

Ammattikorkeakoulut

Tampereen AMK, Pirkanmaan AMK ja Hämeen AMK (Valkeakosken yksikkö), joista Tampereen ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulut yhdistyvät vuonna 2010 Suomen kolmanneksi suurimmaksi, yli 9 000 opiskelijan ammattikorkeakouluksi.

Lukiot

Yhteensä 38, joissa 10 400 oppilasta vuonna 2008.

Ammatilliset oppilaitokset

Yhteensä 16, joissa 12 500 oppilasta.

Tutkinnon suorittaneita yhteensä:

Pirkanmaa 66,7 %, koko maa 64,7 %

Keskiasteen suorittaneita:

Pirkanmaa 40,1 %, koko maa 38,5 %

Korkea-asteen suorittaneita:

Pirkanmaa 26,7 %, koko maa 26,2 %

Vahvaa panostusta tutkimukseen ja tuotekehitykseen

Pirkanmaa on vahvan tutkimuksen ja laadukkaan teknologian sovellusten maakunta. Talouden kilpailukyky perustuu yhä enemmän kykyyn kulkea teknologisten, tuotannollisten ja organisaattoristen uudistusten kärkijoukossa.

Pirkanmaan vetovoima on saanut monet yritykset keskittämään kokonaan tutkimuksensa ja tuotekehityksensä alueelle. Tampereen seudulla toimii useita yrityksiä, joilla on kapealla sektorilla vahva, jopa markkinajohtajan asema maailmalla. Tampere on mukana seitsemässä osaamisklusterissa,

joista mm. Älykkäät koneet -klusterissa Tampere keskittyy kahteen kansalliseen liiketoiminta- ja tutkimusalueeseen: älykkäät liikkuvat koneet ja tehdasautomaatio.

Terveys- ja bioteknologiassa Pirkanmaalla on vahva keskittymä. Alan kasvun ja menestyksen pohjana on voimakas panostus koulutukseen ja tutkimukseen. Pirkanmaa on maailman johtavia mm. kantasolujen, solu- ja molekyylibiologian sekä rokotteiden tutkimuksessa. BioneXt Tampere on 100 miljoonan euron kehittämis- ja inves-

tointiohjelma terveyttä ja hyvinvointia edistävän bioteknologian huippututkimuksen, tuotekehityksen, kliinisen soveltamisen ja kansainvälisen kaupallistamisen edistämiseksi. Ohjelma jatkuu vuoteen 2010 asti. Luova Tampere -ohjelmalla lujitetaan olemassa olevia vahvuuksia ja yhdistetään luovuutta teknologiaan, palveluihin, hallintoon ja liiketoimintojen hallintaan sekä kulttuuriin. Ohjelma etenee kolmena hankekokonaisuutena: liiketoiminta, teknologia sekä ympäristö ja kulttuuri. Ohjelma jatkuu vuoteen 2011 asti.

Suorat lentoyhteydet Tampere-Pirkkalasta syyskuu 2009

Pirkanmaan talous – Toimialojen nykytila ja näkymät

on vuodesta 2002 ilmestynyt, kerran vuodessa julkaistava katsaus Pirkanmaan talouden kannalta keskeisimpien toimialojen nykytilanteeseen ja lähitulevaisuuden näkymiin. Katsaus on tarkoitettu yritysten, kuntien ja elinkeinoelämän käyttöön.

Julkaisun ovat tuottaneet Pirkanmaan TE-keskus, Tampereen kauppakamari sekä Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehitysyhtiö Tredea Oy läheisessä yhteistyössä alueellisten toimialajärjestöjen kanssa. Perusaineistona on Tilastokeskuksen sekä Pirkanmaan TE-keskuksen kokoama tilastotieto.

Julkaisun laajennettu sähköinen versio taulukoineen löytyy osoitteesta www.pirkanmaantalous.fi. Aineisto on vapaasti käytettävissä, lähdetietona mainittava Pirkanmaan talouskatsaus 2009.

Julkaisusta saatavana englannin- ja venäjänkieliset tiivistelmät.

Lähteet

Tilastokeskus, Asiakaskohtainen Suhdannepalvelu
• Tampereen kauppakamari • Pirkanmaan TE-keskus,
työvoimatilastot • Pirkanmaan liitto • Toimialaluokitus
www.tilastokeskus.fi

Julkaisijat

Pirkanmaan ennakointipalvelu Puh. 010 191 450
www.pirkanmaanennakointipalvelu.fi

Pirkanmaan TE-keskus Puh. 010 191 450
www.te-keskus.fi/pirkanmaa

Tampereen kauppakamari Puh. (03) 230 0555
www.tampereenkauppakamari.fi

**Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja
kehitysyhtiö Tredea Oy** Puh. (03) 5653 4969
www.tredea.fi

Syyskuu 2009
Painosmäärä 6 000 kpl